

Scrisori ale lui Eliade Rădulescu cătră Costachi Negruzzi.

IX.

Domnul meu!

Am primit scrisoarea d-tale de la 13 Iunie. Colecția de autori socotesc s'o reincep; dar mai nainte de abonați, spune-mi cu ce ai de gând să o împodobești? căci pe lângă bani imi trebuie *colecția*.

Gramatica cu litere am pus'o in lucrare; dicționar, lucrez la unul franțoz. ital. și rumânesc; scopul meu este să arăt paralelismul acestor limbi; dar ca să pot veni la cugetul meu, imi mai trebuie să adaog și vorbele spaniolești. Dacă ai vre-un dicționar franțozesc și spaniolesc sau italianesc; sau dacă vei găsi pe undeva, te rog trimite-mi, căci aici nu se gășesc. Am făcut comision să-mi aducă; dar se zăbovește și nu pot inainta cu lucrul. Acest dicționar se lucrează și se va tipări cu litere.

Am văzut invoirea cu care te unești la scrierea cu litere, nu cu mine ci cu limba; căci eu nu mi-am făcut nici o sistemă sau metod ale mele; am văzut asemenea și cazurile unde nu te invoești.

Domnul meu, de voești a primi de baz a scrie cu litere limba *română*, ear nu muntească sau moldovenească... atunci trebuie a ne aduce aminte că nu suntem numai noi Rumâni și trebuie a lepăda egoismul; trebuie

a cerceta limba in general, a o avè de dascâl și a fi talmaci ai cuvintelor și consecințelor ei; și nimic de la noi, decât o clasificare și o inregistrare a vorbelor, cum și un fel de espoziție asemenea unui artist cunoscător de tablouri prețioase in amestec și fără orânduială, ce așezându le după regulă și după prețul lor, le arată amatorilor.

I) A scrie pe *ea* cu *é* cuget că va invoi toată România, adică a scrie pe *putea*, *puté*, va să zică a arăta această idee sub aceeași formă și Moldovanului și celorlalți Rumâni; și-mi place căci cugetul este de *unime*, însă să bage cineva de samă că acest *ea* este un diftong din *e* și *a* și toate limbile au diftongi. Ce ne folosește să punem o regulă a scrie una și a pronunța alta prin invoire, și pe urmă să fim siliți a face atâtea escepții? spre pildă *te-am văzut* n'o să putem niciodată a-l scrie *tém văzut*, căci nu ne lasă logica limbii și a gramaticii; asemenea pe *ne-am, femeie-a* și toate de declinația femească terminate in *e*. Pe urmă regula a se scrie *ea* la mijlocul zicerei cu *é*, trebuie a da cuvântul pentru ce? *Prin invoire?* foarte bine. Se luăm timpul *faceam, tăceam* etc., de a treia și a patra conjugare. Tot verbul are rădăcini și terminații, spre pildă: căut-are, căut-au, căut-aiu etc.; terminația timpului trecut nesăvârșit este *am*; infinitivul însă fără *re* a lui *facere, tăcere* este *face, tace* etc.; așa făce-am, tăce-am scriindu-l *făcém, tăcém* eșim din regula și cuvântul limbii; și de se va ivi astfel de cazuri și la *oa* a se scrie cu *ó*, atunci mă lepăd de părerea aceasta; căci nu voiu să am părere a mea, ci arătarea și dovadă a *limbii*.

2°. Tot pentru cuvintele și logica limbii și a gramaticii primesc consoane indoite, precum fac Francezii și Italienii, care nu prin *invoire a pus doue consoane între doue vocale*, ci fiindcă așa cere firea sau compoziția particulelor sau pronunția limbii. Spre pildă zicem: *unu*. De aice facem verb: unū, unī, ună (*ἕνα*), însă *ad unū*, *ad-unī*, *ad-ună* (în întrebuințare); precum punem la *unū* pe *ad* asemenea trebuie să-l punem și la *duc*, *dorm* etc., *ad-duc*, *ad-dorm*. Pentru ce să-l lepădăm? pentru *invoire*? Nu-mi place domnule *invoirea* care schimonosește lucrurile din firea lor. Așa s'au *invoit* alții să schimosască pe *Rumân* și au o *invoire* bună.

3°. *ss* a se pronunța ca *sch* este o *invoire* ca și a se pronunța *ș* ca *sch*, căci *ș* cu *sedila* nu este decât un *s* indoit făcut astfel pentru scurtare, și deaceea acel semn (,) s'au numit *sedilă* și nu *didilă* sau *bidilă* sau *udilă* sau *idilă*. Așa dar ne *invoim*, căci a scrie pe doi *σ* grecești așa (*σσ*) tot acea va să zică, și rămâne după voința scriitorului sau după obicinuința sa decând i-a dat dascălul *grapsim*.

4°. Lepădarea aceluiași vițios *i* o strig totdeauna a se scoate acolo unde nu trebuie, și în scrisorile către d-ta, și în acele către d. Poenariul. Acolo însă unde vine sau din schematismul *zicerei* sau din *l*, nu mă *invoesc* a-l lepăda căci nu mă lasă limba, precum: *doi*, *indoiesc*, *a voi*, *voiam*, *a privi*, *priviam* și nu *priveam*; însă *pept*, *pele*, *pere*, *perde*, a se scrie *piept*, *piele*, *piere*, *pierde* este o *invoire* nouă neprimită nici de logica limbii nici de cărțile bisericesti.

5°. Că scriu pe sânt, *sânt* vine domnul

meu că m'am lepădat în această materie a limbii de tot egoismul și mi aduc aminte că și Macedono-rumânii sunt Rumâni și nu voi să fac excepție la principiile mele, ce nu le-am luat de la mine ci de la limbă. Eu nu scriu pe sânt, *sunt* căci vine de la *sum*, ci fiindcă sunt Rumâni care pronunță și scriu astfel. Așa eu mă cobor a face pe *ă*, *u* și Macedoneanul să se coboare a suferi pe *^* deasupra lui *u* și să facem un simbol al finții, *sânt*, primit de toți Rumânii, care pe urmă este și mai norocit căci ne arată originea și latinitatea noastră.

Eu ca să scriu limba Rumânului nu întreb pe moș popa nici pe al de țir-covnicul slavonizat, ci pe Rumân. El zice: *sân-Petru*, *sân'a-Maria* și moș popa *sfete Petru*, *sfânta Maria*. Anume vrând d-ta să scrii cu litere pe *sân* și *sânta* a norodului, cum vei scri? *sin* (ce se confundă cu sinul) *sînta* sau *sân-Petru*, *sânta-Maria* și prin urmare sânt și nu sfînt? A scrie *judicată* nu face cuiva alta decât a scrie după cum pronunță Rumânul pe la noi (nu știm pe la d-voastră); a scrie *judecată* este a scrie cum s'a schimonosit de al de moș popa și logofetului. . . . .; tener, tenereța nu-mi plac, că nu pronunță nici un Rumân așa și prin urmare trebuie să scriu *tîneră* pentru că zic tinerețe și *i* este în raport cu *î* precum *cuvînt*, *cuvinte* și totdeauna înainte de *n*. Aci nu uita să mă apuci de scurt, că *sfânt* face *sfinte* și ce aleg pe sânt? și n'am ce-ți răspunde. Vezi d-nul meu că eu nu voi să am nici o părere a mea în lucruri ce nu sunt ale mele ci ale Rumânimeii, încât singur dau armele cu care mă resboesc zice-va, și imi place să fiu resboit și convins.

6°. Să nu izgonim d-nule zicerile străine ce s'au naturalizat, căci mai bine imi place un grec, turc, etc., rumâniți, decât un rumân grezit, turcit, etc. *Besmeaua* să fie *besme* etc.

7°. A serie *sciu*, *nascu*, *nasci*, *pescuit*, *pesce* etc., nu va să zică că le scrie cineva cum se cuvine de la rădăcina și originea lor, cică *sce*, *sci* face *ște*, *ști* in limba rumânească și se scrie și cum se cuvine și cum se pronunță și cum se invoesc toți Rumânii. Dar de va voi cineva să facă excepții de această regulă, atunci nu mă dau in lături a se scrie *creștin*, *Ștefan* etc.

8°. Ca să avem două feluri de *m*, ori trei feluri, unul *ș*, altul *ss* și altul *sh*, nu mă pot invol. Prea se fac multe reguli fără să aibă temeiul lor pe logica limbii; *șade*, *ostași*, *șal* imi vine mai bine a serie decât *shade*, *ostassă*, *shal*.

9°. A scrie *șerpe*, răpede după *шрпе*, *рп-пед* al d-v. este tot așa ca și a scrie *sunt* după *sunt* al Macedonenilor și mă invoesc la cea de sus *șerpe* etc., dacă te invoești și d-ta la cea de jos *sunt*.

10°. *Soțu*, *prințu*, *oțetu* și *soțu*, *prințu*, *oțetu* etc., sunt românești, când am primit odată să avem două feluri de *п*, unul *ț* și altul *ç*, ear când se va hotări să luăm numai unul, atunci n'ai ce face, trebuie să pleacă capul; eu însă aș zice că mai bine e să fie cineva cu *două* decât cu *una*.

11°. In-părat, in-mulțit etc., n'a pronunțat niciodată nici un Rumân, și nici un om, că il doare fălcile; apoi când pronunțăm noi împărat, immiit, immulțit nu va să zică că maimuțăm după cineva ci deachidem gura dupăcum a lăsat natura pe om să deschiză

gura, adică dupăcum este organismul gurei omenești.

12°. Pe *u* de la sfârșitul vorbelor și a substantivelor, adiectivelor și participilor ăl cere limba pe tăcute și Macedonenii strigând *lu* luând *i* face *lui* cea ce este mai firesc decât a zice că *l* ia *ui* și face *lui*; *rogu-te*, *făcendū-o* etc., strigă că trebuie să scrim *rogu*, *făcendū*.

Ai văzut, d-nul meu, de-mi vei face atâta bine să mă cercetezi cu de-amăruntul că eu n'am nici o părere, ci fă-mi un analis sincer la fiecare din aceste douesprezece puncturi, respuns la ale d-tale; desamăgește-mă de socotești că nu e logica limbii ci părerea mea. Să né dăm părerea la pravili, la interese, la cele pentru viață, la tot ce se atinge de individul nostru, ear la limba in-treagă a Rumânimii tot ce putem face și cea mai nobilă însărcinare este să alegem ce e bun lepădând egoismul.

Imi pare bine că te-au făcut spătar, lăsând pe sama lui Dumnezeu să te facă *Negruzzi* și pe-a dumitale de a te *pastra*. Pe drumul care ești primește ori ce rang care e inaintea drumului și nu inapoi. Cât dorești să mă vezi, cutez a zice că dorece poate mai mult. Hotărește ziua când pornești la Focșani ca să pornesc și eu. Acolo cine va sosi mai nainte să aștepte pe celalalt trei zile, de va fi in ziua hotărîtă de plecare (purcedere) vreme urită să lese fie care să pornească până se va face vreme bună. De va face atmosfera vre-o coțcă ca să ploae la Iași când va fi vreme bună in București și vice-versa, pentru aceasta se dă așteptare de trei zile. De va ținea de la ziua hotărîtă a purcederei mai mult de

trei zile vremea ră, atunci ori cum trebuie să pornim și pe vreme ră, dacă vrem să ne videm.

a vă revedea

I. *Eliad.*

22 Iunie (Lisacște anul).

Eată-ți postelnicul tipărit. Iți trimit și manuscriptul postelnicului; dar te rog să mi-l trimiți înapoi.

Insemnare.

La punctul 2° am vorbit de consoanele indoite, și trebuia să aduc de exemplu *sufflet*, *suppus*, *suffer* etc., care mi le aduci înainte și altele asemenea.

De va scrie cineva *negru*, de va face de aice un verb *negresc* și pe urmă ear va pune prepoziția *in* cum ar cere logica gramaticii rumânești a il seri? *inegresc* sau *in-negresc*, *innegrese*? Tot după acest cuvânt de va scri *flare* (ἄληθειον) și i va adaoga prepozițiunile *in*, *sub*, negreșit că ar trebui să le scrie *in-flare*, *sub-flare*, *inflare*, *sufflare* (pentru eufonie și regula de obștie) și prin urmare *sufflet*. Asemene și cu φέρω rumânește *fer*, *subfer* (ὑποφέρω) *suffer*; asemenea și cu *pus*: *subpus*, *suppus*; asemenea și cu *pus*: *abpus*, *appus* etc.

ISTORIA CRITICĂ a ROMĂNILOR

de Dimitrie Chebapci, vol. I, București 1881

A scrie o istorie critică a Românilor în timpurile noastre este o întreprindere îndrăzneță. D. Hasdeu este cel întâi care au scris o asemenea istorie; dar cu încetul cercetările sale s'au prefăcut în niște disertațiuni filologice și pe urmă au încetat. Dacă d. Hasdeu, care, fără îndoială, posedă cele mai întinse cunoștinți istorice asupra Românilor, n'a mai stărui în lucrarea începută, apoi d-nul Chebapci este departe de a avea însușirile cerute pentru o asemenea lucrare urieșă. Într'adevăr nu este istorie mai grea de făcut decât cea a Românilor; în care lipsa de documente să fie mai simțită și prin urmare unde este mai greu de nimerit adevărul. Pe lângă aceste cine își propune a scrie istoria complectă a Românilor, trebuie să posedă o întinsă cunoștință a limbilor și scrierilor slavone; să fie inzestrat cu cunoștinți filologice foarte serioase, fără de care e cu neputință de a atinge unele întrebări privitoare la Istoria Românilor, precum; alegerea elementelor străine ce s'au contopit în sinul poporului român, sau întrebarea dacă Românii au locuit în Dacia în vremile veacului de mijloc și altele de aceste. Asupra literaturii, vieții sociale, așezămintelor timpurilor mai vechi nu avem nici o lucrare pregătitoare, încât istoricul critic al Românilor trebuie să le creeze pe toate.

D-nul *Chebapci* este dacă nu ne înșelăm un începător în știința istorică și începătorii